

A radio na escola: cando o proceso conta

Lucía Abarrategui Amado

Universidade de Santiago de Compostela
lu.aba@hotmail.com

Sergio Pascual Espinilla

Universidade da Coruña
sergiopascual29@gmail.com

A radio escolar ancora as súas orixes na alfabetización das comunidades rurais, como fórmula de formación a distancia e, máis tarde, como medio que converte o alumnado no centro da súa aprendizaxe. Esta evolución, alentada polas novas metodoloxías educativas e unha maior accesibilidade técnica, abriu un amplo abano de experiencias que sinalan a importancia do proceso perante o resultado. Pero como se xesta o proceso?

1. INTRODUCCIÓN: POR QUE A RADIO NA ESCOLA?

A radio é unha ferramenta estimulante para traballar non só os diferentes contidos curriculares, senón tamén como xeito de mellorar as actitudes e habilidades sociais e comunicativas das persoas participantes. O alumnado ten voz propia e entra en contacto coa comunidade e con outras realidades a través do diálogo. Isto supón que o traballo colaborativo e a escoita activa sempre están presentes e que cada persoa desenvolve unha función significativa, en liña coas súas necesidades. Os propios procesos que demanda a radio facilitan que se promova o compromiso coa sociedade e unha perspectiva crítica perante as diferentes realidades que existen no planeta, incluíndo o propio contexto local.

Alén do papel que xoga o alumnado, para levarmos adiante unha radio escolar precisamos que o profesorado se involucre no pro-

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 26-29

ceso. Despois de máis de oito anos coa nosa iniciativa, Laboratorio de Radio, e desenvolvermos a actividade en diferentes contextos educativos, atopamos varios retos presentados polo profesorado durante as formacións. O primeiro céntrase no medo a traballar cos medios técnicos, o segundo ten que ver coa dificultade que supón motivar o alumnado cun medio tradicional como é a radio.

Como resposta a esa primeira preocupación, salientamos que na escola podemos facer radio cun teléfono, pois o primordial é tirar partido do que nos ofrece o proceso de crear contidos a través do xogo co silencio, a música, os efectos e a voz dende o traballo colaborativo. Obviamente, o uso dunha mesa de son pode abrir novos camiños educativos, motivar o alumnado e dar maior calidade de son. Secasí, a nivel técnico, estes son aparellos cada vez máis intuitivos e só de utilidade se van acompañados dun proceso. En relación á dificultade de motivar o alumnado a través da radio perante a posición preferente que ten a imaxe, cómpre salientar como agromou desde deste medio tradicional unha dimensión emerxente como é o podcast, que permite unha distribución por aqueles lugares virtuais por onde discorren os vieiros das novas xeracións.

2. A IMPORTANCIA DO PROCESO

Na creación dun contido sonoro, estruturarmos a aula en grupos de acción e asignarmos a cada un deles un labor que garante o desenvolvemento dun proceso inclusivo. A radio non é só falar diante dun micrófono, existen numerosas tarefas que podemos aproveitar para axustar a activi-

Os roles nunha radio escolar.

dade aos diferentes intereses, habilidades e capacidades do alumnado. Con todo, é positivo que o alumnado vaia mudando de rol e sexa quen de realizar todas as funcións que se desenvolven dentro da radio, as cales explicarémolas a continuación. Para establecer unha comparación coñecida, pensemos nunha emisora de radio local. O equipo humano é limitado, polo que todo o mundo ten que facer funcións de todo tipo: control técnico, produción ou redacción e locución de diversos contidos.

En termos prácticos, dentro do grupo que estea no apartado técnico, repártense funcións como a edición de audios, a montaxe do equipo antes da gravación e, durante a mesma, o manexo dos equipos.

En segundo lugar, está o equipo de produción. Este grupo terá como obxectivos a procura de persoas susceptibles de ser convidadas en coherencia coa temática e a xestión dos

tempos e espazos de gravación. Será tamén o equipo que exerza de relacións públicas do grupo, acompañando as persoas convidadas desde a entrada ao centro escolar ata a súa marcha, e estarán pendentes de calquera eventualidade que poida xurdir durante a gravación para solucionarla do xeito máis rápido e efectivo.

O terceiro grupo será o encargado da identidade sonora e visual do contido final. Respecto á cuestión sonora, referímonos á creación de cuñas, é dicir, publicidade que conciencie sobre temas cos que estea vencellado o programa. Alén das cuñas, existen os indicativos ou, dito doutro xeito, o nome da nosa radio e o lema que a identifica. Sirva de exemplo o do realizado no CPI Virxe da Cela: "RTVEnxebre, exprésate con nós!". Este indicativo pode ser cantando, entón falaremos de jingle. Tamén estará a careta, que é unha montaxe sonora que identifi-

Alumnado do CPI Virxe da Cela (Monfero) traballando nun programa de radio sobre a igualdade.

ca un contido e que adoita ir acompañada dunha sintonía e dos créditos. Na parte visual, o alumnado encargado elaborará o logo da nosa emisora e tamén haberá espazo para unha dimensión fotográfica ou de ilustración, que apoie os contidos.

En canto aos pasos que compoñen o proceso, coma se dunha casa se tratase, imos comezar polos cimentos: a idea e o seu enfoque. Unha idea que pode partir dos intereses do profesorado en relación, por exemplo, ao proxecto que se estea traballando no colexio ao longo do curso ou, pola contra, xurdir das propias inquietudes do alumnado. Se optamos pola segunda, será de interese facer unha reunión de contidos onde cada persoa expoña as súas propostas dun xeito argumentado. Unha vez que temos a temática elixida, é o momento de decidir desde que xénero a traballamos, por exemplo: informativo, en-

trevista, ficción sonora, reportaxe ou tertulia. O resultado da reunión de contidos (temáticas e enfoques) concretarase nun documento que chamaremos pauta e que non deixa de ser a relación inicial de cuestións a tratar no programa que tomará corpo no guión coas partes textuais e as indicacións técnicas. Iso si, antes de chegar a termos o guión, haberá unha fase de investigación na que nos documentaremos sobre os temas, unha de produción na que realizaremos as gravacións necesarias e acudiremos ás fontes precisas e, de seguido, daremos coherencia a todo ese volume de información nun guión escrito e coreografiado co resto de elementos (música, efectos de son) a través de indicacións técnicas. A gravar!

3. PROPOSTAS DE APLICACIÓN

A radio no eido escolar é unha ferramenta, como reflexionamos ao longo deste artigo,

que privilexia o proceso -todo o que aprendemos facéndo-a perante o resultado. Nese proceso incentívase o pensamento crítico, a creatividade, a participación activa, a estrutura e organización da información, a toma de decisións, a investigación, a responsabilidade social, o traballo colaborativo e as habilidades lecto-escritoras e comunicativas. Beneficios xa sinalados en investigacións como as de Abarrategui e Pascual (2021), Catalán (2015), Aguaded e Contreras (2011), Gutiérrez e Rodríguez (2010), Perona et al. (2007).

O traballo co medio subliña, ademais, a importancia de escoitármolos de xeito activo.

A radio é un medio tradicional renovado a través da súa versión emerxente, o podcast, o que suxire unha ponte interesante para a interxeracionalidade. A radio interxeracional, como xa se amosou noutros artigos (Abarrategui, 2018; Arias y Rubo, 2008), sitúa a mocidade e persoas maiores a un mesmo nivel suscitando unha aprendizaxe compartida.

O medio radiofónico ten as súas orixes na comunidade, onde a escola debe estar integrada. A creación de contidos sonoros pasa por establecer un diálogo con fontes diversas e recoller distintas voces e perspectivas. Nesta liña, hai un amplo abano de posibilidades para conectar, en definitiva, a escola e a vida porque, á fin, "a radio é un proceso que dá como resultado un instante emocionante de posta en escena, de recompensa do traballo feito, de comunidade" (Abarrategui e Pascual, 2021, p. 12).

O grande volume de información ao que está exposta a sociedade e a súa volatilidade

Actividade de radio no CEIP Víctor Sáenz (San Cosme de Antes, Mazaricos).

dificulta a conciencia crítica e a capacidade de reflexión e "(...) pode servir como soporte para traballar a lectura crítica das mensaxes dos mass media" (Blanco et al., 2007, p. 1). A radio ofrece un proceso reflexivo e fundamentado para poder cumprir o obxectivo último, que é a gravación dun contido.

A multitude de tarefas precisas para completar o proceso que esixe a creación dun contido radiofónico, ofrece ao alumnado unha oportunidade para achegarse aos contidos a través das súas habilidades ou intereses para incentivar que "(...) poidan inserirse aos diversos espazos que elixan no futuro con ferramentas sólidas que respondan aos múltiples escenarios que deberán enfrontar, xa sexa como actores protagonistas ou secundarios" (Catalán, 2015, p. 114).

O traballo coa radio na aula fomenta unha nova forma de diálogo entre o profesorado e o

alumnado, conclusión explicada por Moreno (2015). Xorde, por tanto, unha mellora na comunicación entre ambas partes, conclusión á que tamén chegou Romero (2015, p. 970) cando aduce que "o traballo cooperativo fortaleceu a relación entre os estudantes do grupo e cos docentes, pois xerou un ambiente de confianza baseado no respecto, ademais fortaleceuse a comunicación e a participación". ■

REFERENCIAS

- ABARRATEGUI, L. E PASCUAL, S. (2021). Guía metodolóxica RTV Enxebre. Manual para profesorado. Ayuda en Acción. https://ayudaenaccion.org/ong/wp-content/uploads/2021/07/Guia-RTV-ENXEBRE_v02_ver-sio%CC%81n-corporativa.pdf
- ABARRATEGUI, L. (2018). Radio intergeneracional en la escuela: una propuesta para el envejecimiento activo. *index. comunicación*, 8(2), 211-228. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6459850>
- ARIAS, E., GÓMEZ, S. E RUBIO, B. (2008). La radio como herramienta de aprendizaje: «Miradas», una experiencia de radio intergeneracional. *Papeles Salmantinos de Educación*, 10. <https://summa.upsa.es/high.raw?tid=0000029434&name=0000001.original.pdf>
- ROMERO, M. (2015). Posibilidades de la radio escolar como medio para dinamizar el currículo. *Opción*, 31(2), 962-971. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=31045568052>
- BLANCO, E., GÓMEZ, B. E PANIAGUA, F. (2007). La utilización de la radio como herramienta didáctica. *FISEC Estrategias*. Año III (6). 35-50. http://www.cienciared.com.ar/ra/usr/9/369/n6_m3pp35_50.pdf
- CATALÁN, G. (2015). La radio escolar digital y su aporte al aprendizaje en la asignatura de Lenguaje y Comunicación en el Colegio Altazor. *Comunicación y Medios* n° 31 (2015). Instituto de la Comunicación e Imagen, ICEI, Universidad de Chile. <file:///C:/Users/luaba/Downloads/Dialnet-LaRadioEscolarDigitalYSuAporteAlAprendizajeEnLaAsi-5294847.pdf>
- PERONA, J., E BARBEITO, M. (2007). Modalidades educativas de la radio en la era digital. *Revista ICONO 14. Revista Científica De Comunicación y Tecnologías Emergentes*, 5(1), 225-251. <https://doi.org/10.7195/ri14.v5i1.378>
- GUTIÉRREZ, I., E RODRÍGUEZ, M. T. (2010). Haciendo historia del podcast. Referencias sobre su origen y evolución. *MAD. Eduforma*.
- GÓMEZ, J. I. A., & PULIDO, P. C. (2011). La radio universitaria como servicio público: modelos de programación. En J. I. Aguaded e P. Contreras (Ed.) *La radio universitaria como servicio público para una ciudadanía democrática* (pp. 3-11). Netbiblo.